

memorii | jurnale

Stefan Zweig (1881–1942), scriitor și publicist austriac, s-a bucurat de o mare faimă internațională în anii 1920–1930, perioada sa de creație cea mai fertilă. S-a născut în familia unui înstărit industriaș evreu. Religia nu a jucat un rol important în viața lui și, deși avea să publice în *Neue Freie Presse*, al cărui prestigios „foileton“ era editat de Theodor Herzl, nu va fi atras nici de sionism. A urmat filozofia la Universitatea din Viena și la cea din Berlin. A debutat ca poet sub influența lui Hofmannsthal și a lui Rilke, primind o importantă distincție literară austriacă. Student fiind, pleacă în Belgia, la Emile Verhaeren, căruia îi va deveni bun prieten, traducător și biograf (printre marii săi prieteni se vor număra de asemenea Sigmund Freud și Arthur Schnitzler). În 1904 pleacă în Franța, unde își face mulți prieteni în lumea literară pariziană, de exemplu pe Jules Romains, și îl cunoaște pe Romain Rolland, pe care îl va admira o viață întreagă; apoi vizitează Anglia, Statele Unite, India și alte țări, continuându-și în tot acest timp preocupările literare. În 1915 se căsătorește cu Friederike von Winternitz. În timpul Primului Război Mondial, declarându-se pacifist, la fel ca Romain Rolland, nu luptă pe front, slujindu-și patria ca funcționar la Arhivele Ministerului de Război. În 1919 părăsește Viena pentru a se stabili la Salzburg; aici, în cursul unui deceniu, scrie cele mai celebre dintre povestirile, eseurile și biografiile sale. În 1934, când Hitler vine la putere în Germania, părăsește Austria și trăiește o vreme în Anglia. Cărțile lui sunt interzise de național-socialiști, ceea ce, pe lângă traiul în exil, îi provoacă o mare suferință. În 1939 divorțează și se recăsătorește cu o tânără englezoaică, Charlotte Elisabeth Altmann, care la scurtă vreme se îmbolnăvește grav. În 1940 pleacă în Statele Unite, iar în 1941 în Brazilia, unde, peste un an, se sinucide împreună cu soția sa.

Titluri importante (multe traduse în românește la puțin timp după apariția ediției germane, autorul bucurându-se și la noi de celebritate în epocă): *Secret arzător*, *Scrisoarea unei necunoscute*, *Amoc*, *Spaima: romanul unui adulter*, *Simțuri rătăcite*, *Suflete zburcimate*, *24 de ore din viața unei femei*, *Schachnovelle* (ficțiune); *Emil Verhaeren*; *Drei Meister*. *Balzac – Dickens – Dostojevski*; *Romain Rolland*. *Der Mann und das Werk*; *Orele astrale ale omenirii*; *Drei Dichter ihres Lebens*. *Casanova – Stendhal – Tolstoi*; *Maria Antoaneta*; *Maria Stuart*; *Erasmus de Rotterdam*; *Magellan* (biografii și eseuri pe teme istorice); *Jeremias* (dramaturgie); *Lumea de ieri* (memorialistică).

STEFAN ZWEIG
LUMEA
DE IERI
AMINTIRILE UNUI EUROPEAN

Traducere din germană
de Ion Nastasia

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Oana Bârna
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Andreea Dobreci, Dan Dulgheru

Tipărit la Paper Print Invest

Stefan Zweig
Die Welt von Gestern
© Williams-Verlag, Zürich, 1976
All rights reserved.

© HUMANITAS, 2012, 2023
pentru prezenta versiune în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Zweig, Stefan
Lumea de ieri: amintirile unui european /
Stefan Zweig; trad. din germană de Ion Nastasia. –
București: Humanitas, 2023
ISBN 978-973-50-8188-1
I. Nastasia, Ion (trad.)
821.112.2

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

*Noi timpului să-i ținem calea,
așa cum el ne caută pe noi.*
SHAKESPEARE, *Cymbeline*¹

1. În românește de Florian Nicolau. [*Toate notele de subsol aparțin editurii.*]

Cuvânt înainte

Niciodată n-am considerat că persoana mea este atât de importantă, încât să mă încerce ispita de a relata și altora povestea vieții mele. Mai înainte de a prinde curajul să scriu o carte al cărei personaj principal sau, mai bine zis, punct esențial să fie eul meu, au trebuit să se întâmple multe, mult mai multe evenimente, catastrofe și nenorociri decât îi este dat, de obicei, să sufere unei singure generații. Nimic nu este mai contrar firii mele decât a mă afișa cu asemenea lucruri, fie chiar și în postura celui ce însoțește cu explicațiile sale prezentarea unor diapozitive; timpul aduce în față imaginile, eu nu fac decât să le adaug cuvintele. De fapt, nu mă voi apleca atât asupra destinului meu, cât asupra aceluia al unei întregi generații, al generației noastre nepereche, cu încărcătura ei de destin cum n-a mai cunoscut istoria. Fiecare dintre noi, chiar și cel mai mic și mai neînsemnat, a fost răscolit în existența sa cea mai intimă de convulsiile seismice aproape neîntrerupte din viața Europei noastre. În ce mă privește, față de masa fără număr a celorlalți nu-mi recunosc alt privilegiu decât acela că în calitatea mea de austriac, de evreu, de scriitor, de umanist și pacifist m-am aflat de fiecare dată acolo unde aceste șocuri s-au resimțit în modul cel mai dureros. De trei ori mi-au fost răvășite casa și existența. Mi s-a retezat orice legătură cu trecutul. Cu o violență ieșită din comun am fost proiectat în gol,

în spațiul devenit mie familiar al lui „nu știu încotro s-o iau“. Totuși nu mă plâng; de-abia cel rămas fără patrie devine, într-un alt sens, liber și numai cel care nu mai este legat de nimic nu mai are nevoie să țină seama de ceva. Așa că sper să pot satisface măcar o condiție de bază a oricărei prezentări cinstite a unei epoci: sinceritatea și nepărtinirea.

Un om desprins din rădăcinile sale și chiar de pământul care hrănea aceste rădăcini – iată ce sunt eu în realitate, soartă ce rar i-a mai fost dată cuiva. M-am născut în 1881 într-un imperiu mare și puternic, în monarhia Habsburgilor. Pe aceasta să n-o mai căutați însă pe vreo hartă: a dispărut fără urmă. Am crescut la Viena, bimilenara metropolă multinațională, pe care a trebuit s-o părăsesc ca un răufăcător înainte ca ea să devină un biet oraș de provincie germană. Opera mea literară, în limba în care am scris-o, a fost arsă pe rug în aceeași țară în care cărțile mele își făcuseră prieteni milioane de cititori. Așa că nu mai sunt acasă nicăieri, sunt peste tot un străin și, în cel mai bun caz, un musafir; chiar și patria pe care și-o alesese inima mea, Europa, este pierdută pentru mine din momentul în care, pentru a doua oară, s-a aruncat în măcelul sinucigaș al unui război fratricid. Împotriva voinței mele am devenit martorul celei mai teribile înfrângeri a rațiunii și al celui mai îngrozitor triumf al brutalității, așa cum n-au mai consemnat niciodată analele istoriei. Niciodată – și nu notez aceasta cu mândrie, ci cu sentimentul rușinii – nu i s-a întâmplat unei generații ca de la o asemenea înălțime spirituală să se precipite într-un asemenea păcat, așa cum a fost cazul generației noastre. Într-un răstimp scurt, de când a început să-mi mijască mustața și până când a început să-mi încărunțească, în această jumătate de secol au avut loc mai multe schimbări și prefaceri decât în cursul a zece generații luate la un loc. E mult prea mult, și fiecare dintre noi simte acest lucru. Situația mea de azi se deosebește așa de mult de fiecare dintre etapele prin care am trecut, realizările mele și

eșecurile mele, toate acestea fac să mi se pară uneori că n-am avut doar o existență, ci mai multe, complet deosebite una de cealaltă. Căci mi se întâmplă adesea ca, după ce am rostit într-o doară „viața mea“, să-mi pun fără să vreau întrebarea: „Care viață?“ Aceea de dinainte de Războiul Mondial, aceea de dinaintea primului sau aceea de dinaintea celui de al doilea, sau viața de azi? Și iarăși mă surprind că-mi zic „casa mea“ și nu știu atunci despre care dintre ele este vorba, despre cea din Bath sau despre cea de la Salzburg sau despre casa părintească de la Viena. Sau că-mi zic „la noi“, și deodată realizez cu groază că de multă vreme pentru oamenii din patria mea reprezintă tot atât de puțin ca și pentru englezi sau pentru americani. Cu lumea de acolo nu mai am nici o legătură organică, iar în cea de aici n-am reușit a mă integra cu totul. Lumea în care am crescut și cea de azi, precum și aceea prin care am ajuns de la prima la aceasta din urmă le simt rupându-se tot mai mult una de alta. De fiecare dată când povestesc prietenilor mai tineri episoade din epoca de dinaintea Primului Război, îmi dau seama din întrebările pline de uimire cât de îndepărtate în timp și cât de incredibile au devenit pentru ei niște lucruri care pentru mine încă mai reprezintă o realitate trăită nemijlocit. Și un tainic instinct din mine le dă dreptate: între viața noastră de azi, viața noastră de ieri și cea de alaltăieri nu mai există nici o punte de legătură. Eu însumi nu mă pot sustrage unui sentiment de uimire în fața multitudinii și diversității încercărilor prin care am trecut în scurtul interval de timp al unei singure vieți, ce-i drept extrem de incomodă și plină de riscuri. Această viață, la ce s-o mai compar cu cea trăită de strămoșii mei? Căci ce necazuri au avut tatăl meu, bunicul meu? În viața lor n-a fost nimic deosebit. O aceeași viață de la început până la sfârșit, fără înălțări, fără prăbușiri, scutită de pericole și zguduiri, o viață cu scurte momente de tensiune, cu imperceptibile tranziții. Valul timpului i-a purtat în ritmul lui egal, molcom și

liniștit de la leagăn până la mormânt. Ei au trăit în aceeași țară, în același oraș și aproape toată viața în aceeași casă; cele ce se întâmplau în lumea exterioară nu coborau din paginile gazetelor și nu ajungeau să le bată la ușă. Desigur și pe vremea lor mai izbucnea pe undeva câte un război, dar, față de dimensiunile cu care ne-am obișnuit, era un războiaș oarecare, ce avea loc pe la granită, departe, și care după o jumătate de an se potolea, era dat uitării, o filă îngălbenită din cartea istoriei, și viața își relua cursul de mai-nainte. Noi însă am trăit totul la modul ireversibil, din ce-a fost odată n-a mai rămas nimic, nu s-a mai repetat nimic; nouă ne-a fost dat să pătimim cu asupra de măsură tot ceea ce istoria, de altfel rar, face să se abată asupra unei țări întregi, asupra unui secol întreg. O generație trăia, eventual, o revoluție, alta un puci, a treia un război, a patra o perioadă de foamete, a cincea era martora prăbușirii unui stat – dar au fost și țări și generații care au avut norocul să nu cunoască nimic din toate acestea. Dar noi, cei care avem azi șaiszeci de ani și care de iure am mai avea de trăit o bucată de timp, ce n-am văzut noi, ce n-am suferit noi, ce n-am îndurat noi? Am parcurs de la un capăt la altul catalogul tuturor catastrofelor imaginabile (și încă n-am ajuns la ultima filă). Eu însumi am fost contemporan celor două războaie, cele mai mari din istoria omenirii, cunoscându-le pe fiecare din ele de pe o altă parte a baricadei, pe unul din tabăra germană, pe celălalt din cea antigermană. Am cunoscut înainte de război forma și treapta cea mai înaltă a libertății individuale, iar apoi prăbușirea ei până la punctul cel mai de jos ce a putut fi atins de sute de ani încoace. Am fost sărbătorit și proscris, liber și lipsit de libertate, bogat și sărac. Toți armăsarii dezlănțuiți ai Apocalipsului au trecut ca o vijelie prin viața mea, revoluție și foamete, devalorizare a banilor și teroare, epidemii și emigrație. Marile ideologii de masă au crescut și s-au extins sub ochii mei, fascismul în Italia, național-socialismul în Germania, bolșevismul în Rusia și, înainte

de toate, ciurma aceea blestemată, șovinismul care a otrăvit tot ce avea mai bun cultura noastră europeană. A trebuit să fu martorul neputincios și lipsit de apărare al inimaginabilei recrudescențe a barbariei pe care o credeam de mult depășită și care și-a făcut din neomenie o dogmă și un program. Nouă ne-a fost dat să vedem din nou, după mai multe secole, războaie fără declarații de război, lagăre de concentrare, schingiuri, jafuri de enorme proporții și bombardamente asupra unor orașe lipsite de apărare, atrocități pe care ultimele cincizeci de generații nu le-au mai cunoscut și pe care, să sperăm, generațiile viitoare nu le vor mai avea de suportat. Dar, paradoxal, în aceeași epocă în care lumea noastră, din punct de vedere moral, a fost împinsă înapoi cu o mie de ani, am văzut aceeași omenire ridicându-se prin tehnică și creație spirituală la performanțe nebănuite, întrecând într-o clipă tot ce s-a realizat în milioane de ani: cucerirea văzduhului cu ajutorul avionului, transmiterea cuvântului omenesc la capătul pământului în aceeași secundă și, odată cu aceasta, victoria asupra întregului spațiu universal, fisiunea atomului, înfrângerea celor mai perfide boli, realizarea aproape zilnică a ceea ce până ieri încă mai părea irealizabil. Niciodată până la ceasul de față nu s-a dedat omenirea, în întregul ei, la excese mai diabolice și niciodată n-a creat ea lucruri mai divine ca acum.

A depune mărturie despre viața noastră zbuciumată, plină de surprize dramatice, mi se pare o datorie, căci – repet – fiecare dintre noi a fost martorul unor prefaceri colosale, fiecare dintre noi a fost constrâns să fie martor. Pentru generația noastră n-a existat nici o posibilitate de evadare, de retragere la loc sigur, cum le-a fost dat generațiilor anterioare; grație valorificării noilor descoperiri ale tehnicii, noi am fost atrași în permanență în vârtoarea epocii. Când casele din Shanghai erau distruse de bombe, noi, în Europa, în locuințele noastre, luam cunoștință de aceasta mai înainte ca răniții să fie scoși de sub dărâmurile caselor lor. Ceea ce se întâmpla la mii de mile, peste mări și

țări, ne sărea în față ca o prezență materială imediată. N-a existat nici un adăpost, nici o asigurare împotriva valului care se abătea neconținut asupra noastră, ne implica. N-a existat nici o țară în care să ne putem refugia, nici o liniște pe care s-o putem cumpăra, totdeauna și peste tot ne prindea mâna destinului și ne trăgea înapoi în jocul său nesățios.

Permanent a trebuit să cedăm în fața pretențiilor statului și să ne lăsăm pradă celei mai stupide politici, să ne adaptăm la cele mai fantastice schimbări, am fost tot timpul legați cu lanțuri de tot ce este josnic, oricât de mare ne-a fost înverșunarea cu care ne-am opus. Imposibil de rezistat, ne lua pe sus. Oricine a trăit sau, mai bine zis, a fost prigunit și persecutat în acest timp a trăit mai multă istorie decât oricare dintre înaintași. Și astăzi ne aflăm din nou la o răspântie, la o încheiere și la un nou început. De aceea nu fac deloc un lucru întâmplător atunci când pun punct la o anumită dată acestei retrospective asupra vieții mele. Căci acea zi de septembrie 1939 marchează definitiv sfârșitul unei epoci care ne-a format și educat pe noi, cei care avem azi șaiszeci de ani. Iar dacă mărturia noastră, cu toată șubreda ei alcătuire, va reuși să transmită generației următoare fie și numai o frântură de adevăr, înseamnă că osteneala nu ne-a fost cu totul în zadar.

Îmi dau seama cât îmi sunt de nefavorabile, dar cât de caracteristice pentru vremea noastră, împrejurările în care încerc să-mi aștern pe hârtie amintirile. Le scriu în timp de război, le scriu în străinătate, și fără nici un punct de sprijin pentru memorie. Nici un exemplar din cărțile mele, nici un fel de notițe, nici una din scrisorile de la prieteni nu le am la îndemână în camera mea de hotel. De nicăieri nu pot cere o lămurire pentru că în toată lumea legăturile poștale internaționale sunt întrerupte sau împiedicate de cenzură. Fiecare dintre noi trăiește tot atât de izolat ca în urmă cu sute de ani, când nu fuseseră inventate nici vaporul, nici trenul, nici avionul și nici poșta. Din tot trecutul meu nu mai am, așadar,

decât ceea ce port în spatele frunții. Toate celelalte sunt pentru mine în momentul de față inaccesibile sau pierdute. Dar buna deprindere de a nu plânge după cele pierdute ne-am însușit-o temeinic generația noastră, și poate că lipsa de documentație și detalii se va dovedi chiar binefăcătoare pentru această carte a mea. Căci eu văd în memoria noastră nu o facultate care reține numai accidental unele lucruri și pe altele tot accidental le pierde, ci o forță care ordonează cu știință și elimină cu înțelepciune. Tot ceea ce se uită din propria viață a fost, de fapt, cu mult înainte condamnat de un instinct interior să fie dat uitării. Numai ceea ce vrea să se păstreze pe sine are dreptul să fie păstrat și pentru alții. Așa că aveți cuvântul și alegeți voi, amintiri, în locul meu și faceți să se reaprindă măcar un reflex palid al vieții mele, mai înainte ca ea să se cufunde în întuneric.

Lumea statorniciei

*Crescuți de mici în tihnă și-n caldă ocrotire,
Suntem deodat' cu toții în lume aruncați,
Ne scaldă-n ea stihia cu valuri în neștire,
Suntem de-atâtea-n viață roboți și fermecați,
Dar altele ni-s contra și-ntr-un cuprins de-o clipă
Ființa ne-o încearcă un șovăit ușor
Și toate câte-n suflet și-n cuget se-nfripă
Pe loc le-nghite-al lumii tumult multicolor.*

GOETHE¹

Când încerc să găsesc o caracterizare succintă pentru anii dinaintea Primului Război Mondial, ani în care am devenit matur, mi se pare că formula cea mai pregnantă ce li se poate aplica este aceea de vârstă de aur a statorniciei. În aproape milenara noastră monarhie austriacă, totul părea să se sprijine pe temelii de granit, statul însuși fiind chezașia supremă a acestei trăinicii. Drepturile pe care acesta le acorda cetățenilor săi fuseseră aprobate de parlament, reprezentanța liber aleasă a poporului, iar obligațiile, precis delimitate. Valuta noastră, coroana austriacă, circula sub formă de monezi de aur curat, ceea ce îi garanta credibilitatea. Fiecare știa ce are și ce i se cuvine, ce este permis și ce nu. Toate își aveau o normă, o măsură și o pondere precisă. Cine posedea o avere putea să calculeze cu exactitate câtă dobândă îi va aduce aceasta la sfârșitul fiecărui an, funcționarul, ofițerul, fiecare la rândul lui era sigur că în anul cutare va fi avansat și că în anul cutare va ieși la pensie. Fiecare familie își avea bugetul ei, fiecare știa cât are de cheltuit pentru locuință și hrană, pentru voiajurile din timpul verii și pentru reuniunile de societate. Afară de aceasta, se îngrijeau să pună cu precauție deoparte o mică sumă

1. Din *An Lottchen* [*Către Lottchen*].

pentru cazuri neprevăzute, pentru boală și pentru medic. Pentru cine o avea, o casă reprezenta un adăpost sigur pentru copii și nepoți, gospodăria și firma se moșteneau din tată în fiu. Încă în leagăn, sugarului i se punea în pușculiță sau la casa de economii un prim obol pentru când va fi mare, o mică „rezervă” pentru viitor. În acest vast imperiu, toate își aveau locul lor bine stabilit, nimic nu se clintea, iar sus de tot se afla, încărcat de ani, împăratul. Și de i se întâmpla ca într-o bună zi să închidă ochii, atunci – era știut (sau cel puțin așa se spunea) – venea altul și nimic nu se schimba în bine-cumpănita rânduială a lucrurilor. Nimeni nu mai credea în posibilitatea războaielor, revoluțiilor și răsturnărilor. Orice radicalism, orice fel de violență păreau ca și excluse într-o epocă a rațiunii.

Această siguranță a zilei de mâine era ținta spre care se-n-drepta râvna cea mai fierbinte a milioane de oameni, idealul de viață al tuturor. Numai cu condiția acestei siguranțe merita viața să fie trăită, și cercuri tot mai largi își reclamau partea lor din acest bun de preț. Inițial numai cei avuți beneficiau de acest avantaj, treptat însă au început să preseze masele largi; secolul siguranței zilei de mâine a fost epoca de aur a serviciilor de asigurări. Îți asigurai casa contra incendiilor și spargerilor, recolta contra grindinei și intemperțiilor, viața contra accidentelor și bolilor, îți făceai rost de o rentă viageră s-o ai la bătrânețe, iar fetelor li se punea în leagăn o poliță de asigurare în contul zestrei de mai târziu. În cele din urmă s-au organizat până și muncitorii, au obținut salarii mai bune și dreptul la ajutor de boală. Servitorimea căuta să-și asigure cheltuielile de înmormântare prin economii și depuneri anticipate la casa specială pentru cazuri de deces. Numai cei care se simțeau la adăpost de surprizele viitorului puteau să se bucure, cu sufletul senin, de prezent.

În această înduioșătoare convingere că-ți poți împrejmui viața cu un zid care să nu prezinte nici o fisură în fața

atentatelor destinului, se ascundea, în ciuda unei concepții despre viață întemeiate pe soliditate și modestie, un mare și periculos orgoliu. Secolul al nouăsprezecelea fusese, în idealismul său liberalist, sincer convins că se află pe drumul drept și infailibil spre „cea mai bună dintre lumi“. Se vorbea cu dispreț despre epocile anterioare bântuite de războaie, foamete și răscoale ca despre un timp când omenirea încă nu se emancipase și nu beneficiase suficient de lumina culturii. Acum însă, era o chestiune de numai câteva zeci de ani până să fie eliminate definitiv ultimele urme ale răului și violenței, iar această credință în „progresul“ irezistibil, neîntrerupt, avea într-adevăr pentru acea epocă forța unei religii; lumea credea în acest „progres“ mai mult decât în Biblie, și evanghelia lui părea a se adevăra, fără putință de tăgadă, prin aceea că fiecare zi dădea la iveală noi minuni ale științei și tehnicii. În fapt, la acest pașnic sfârșit de veac, o mișcare ascendentă generală devenea tot mai vizibilă, tot mai rapidă, tot mai multiformă. Noaptea, pe străzi, în locul mohorâtelor felinare, luminau becurile electrice, datorită activității comerciale reclamele luminoase ademenitoare se extindeau de la centru până la periferia orașelor, cu ajutorul telefonului oamenii începeau să-și vorbească unii altora de la distanță, zburau de-acuma în trăsurile fără cai cu viteze nemaiîntâlnite, se avântau în văzduh ca într-un vis al lui Icar devenit realitate. Confortul pătrundea din casele aristocrației în cele ale burgheziei, nu mai erai nevoit să aduci apă de la fântână sau de la cișmea, sau să te mai chinui să aprinzi focul la plită, igiena câștiga teren, murdăria se restrângea. Oamenii deveneau mai frumoși, mai viguroși, mai sănătoși de când începuseră să-și călească trupurile prin sport, tot mai rar vedeai infirmi, schilozi, gușați pe străzi, și toate aceste minuni le săvârșise știința, acest zeu al progresului. Și pe plan social se făceau pași înainte; de la an la an individul dobânda noi drepturi, justiția se administra cu mai multă

blândețe și omenie, și chiar problema problemelor, sărăcia marilor mase, nu mai părea de nerezolvat. Unor categorii tot mai largi li se acorda dreptul de vot și, odată cu acesta, posibilitatea de a-și apăra legal interesele; sociologi și profesori se întreceau care mai de care să propună proletariatului un model de viață mai sănătos și chiar mai fericit – și-atunci ce este de mirare că scolul acesta se delecta cu performanțele sale și că fiecare deceniu încheiat era considerat ca o etapă pregătitoare a unuia mai bun? În asemenea întoarceri la barbarie, cum ar fi războaiele între popoarele Europei, lumea credea tot atât de puțin ca și în vrăjitoare și stafii; tare mai erau părinții noștri pătrunși de încrederea în puterea infailibil unificatoare a toleranței și buneii înțelegeri. Ei credeau cu toată ființa lor că frontierele și divergențele dintre națiuni se vor dizolva treptat în comunitatea umană și că atunci întreaga omenire va avea parte de pace și securitate, bunurile cele mai de preț.

Nouă, celor de azi, care am alungat de mult ca pe o fantomă din vocabularul nostru cuvântul „securitate“, ne vine să zâmbim la iluzia optimistă pe care și-o făcea acea generație oarbă de idealism cum că progresul tehnic al omenirii va aduce cu sine, necondiționat, un progres la fel de rapid în ordinea morală. Noi, cei care în noul secol am învățat să nu ne mai mirăm de nici o răbufnire de bestialitate colectivă, noi, cei care de la fiecare zi ce vine ne așteptăm la ticăloșii și mai mari decât cele pe care ni le-a servit ziua de ieri, am devenit mult mai sceptici cu privire la perfectibilitatea morală a oamenilor. Avea dreptate Freud când spunea că civilizația și cultura noastră reprezintă numai un strat subțire care poate fi perforat în orice clipă de forțele distructive ale subumanului. A trebuit să ne obișnuim încetul cu încetul să trăim fără pământ sub picioare, fără drepturi, fără libertate, fără siguranța zilei de mâine. Ca să putem supraviețui, a trebuit să ne lepădăm de religia părinților noștri, de

crediința lor într-o ascensiune rapidă și ireversibilă a umanității; nouă, celor care ne-am instruit la școala teribilă a războiului, ni se pare frivol un anumit optimism față cu o catastrofă care, dintr-o singură lovitură, a anulat ani și ani de străduințe umane. Chiar dacă numai o iluzie, a fost cel puțin o iluzie minunată și nobilă pe care părinții noștri au cultivat-o, mai umană și mai rodnică decât cuvintele de ordine de azi. Și în ciuda tuturor surprizelor și dezamăgirilor, ceva misterios din adâncul ființei mele nu se poate desprinde cu totul de această iluzie. Ceea ce spiritul epocii ți-a insuflat încă din copilărie îți rămâne ca o părticică inseparabilă a propriei ființe. Și în ciuda a tot ceea ce fiecare zi face să-mi explodeze în urechi, în ciuda a tot ceea ce mie și tovarășilor de destin ne-a fost dat să cunoaștem din repertoriul umilințelor și suferințelor, nu pot totuși să mă lepăd cu totul de credința din tinerețe că, în ciuda tuturor opreliștilor, lucrurile se vor îndrepta din nou. Chiar din abisul groazei în care băjbăim azi ca orbii, cu sufletul pustiit și zdrobit, privesc iarăși și iarăși acolo sus, la acele stele nemuritoare care îmi luminau copilăria și mă mângâi cu credința, primită de la părinți, că această recădere se va dovedi cândva a fi fost numai un interval în ritmul etern al devenirii.

Astăzi, când marea furtună a spulberat-o de mult, știm pentru totdeauna că acea lume a statorniciei a fost un castel făcut din același material ca visurile. Și totuși părinții mei au locuit într-înșea ca într-o casă de piatră. Existența lor caldă și tihnită n-a fost niciodată tulburată nici de vreo furtună și nici măcar de vreo undă de aer rece. Ce-i drept, mai aveau ei și alt mijloc de apărare contra intemperiilor: erau oameni cu stare, care treptat au devenit bogați și chiar foarte bogați, și astfel pe vremea aceea îți capitonai strașnic pereții și ferestrele. Modul lor de viață mi se părea tipic pentru așa-zisa „bună burghezie evreiască“, încât cu prezentarea

Cuprins

Cuvânt înainte	7
Lumea statorniciei	15
Școala în secolul trecut	41
Eros matutinus	80
Universitas vitae	105
Paris, orașul eternei tinereți	140
Căi ocolite în căutarea drumului spre mine însumi	176
Dincolo de Europa	195
Lumini și umbre deasupra Europei	210
Primele ore ale războiului din 1914	232
Lupta pentru fraternitate spirituală	257
În inima Europei	274
Reîntoarcerea în Austria	302
Din nou în lume	327
Apus de soare	350
Incipit Hitler	384
Agonia păcii	418